JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011 Jan Brabec

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

MOŽNOSTI EDUKACE SENIORŮ V PROBLEMATICE PODVODŮ PÁCHANÝCH NA TÉTO SOCIÁLNÍ SKUPINĚ

Vypracoval: Jan Brabec

Vedoucí práce: doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.

Studijní program: Sociální pedagogika, specializace bezpečnostně právní

Datum odevzdání: 1. února 2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno studenta:	**Jan Brabec**
Osobní číslo:	**P08976**
Studijní program:	**B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Sociální pedagogika**
Název:	**Možnosti edukace seniorů v problematice podvodů páchaných na této sociální skupině**
Zadávající katedra:	**Katedra pedagogiky a psychologie**

Zásady pro vypracování:

V současné době dramatickým způsobem narůstá počet případů, kdy se senioři stávají obětí podvodů a související majetkové trestné činnosti. Jedním z prostředků, jak tuto situaci zmírnit, je též preventivně-edukační působení v kontextu přístupů sociální pedagogiky. Cílem práce bude v teoretické rovině analyzovat specifika majetkové trestné činnosti zaměřující se na současné seniory. Práce bude zaměřena především na tu majetkovou trestnou činnost, která je vymezena v zákoně č. 40/2009 Sb., s důrazem na trestný čin zpronevěry dle ust. § 206 a trestný čin podvodu dle ust. § 209 a násl. trestního zákoníku. V práci bude provedeno rozdělení majetkové trestné činnosti se zaměřením na paragrafová znění obou výše uvedených trestných činů, dále na způsoby zajišťování materiálních důkazů a na prokazování úmyslu spáchání trestného činu.
Další nedílnou součástí teoretické studie bude charakteristika životního a sociálního pole seniorů a vystižení oblastí, které činí tuto část populace méně adaptovanou na majetkovou delikvenci.
V praktické části se práce zaměří na návrh stručného edukačního materiálu, který by měl jednak význam preventivní, jednak by orientoval seniory na následnou komunikaci s Policií ČR při vyšetřování případných trestných činů v kontextu tématu. Součástí této části práce budou též případové studie charakterizující majetkové trestné činy páchané na starších spoluobčanech. Navržený edukační materiál bude obsahovat také stručný rozbor postupů orgánů činných v trestním řízení v zajišťování nejen materiálních důkazů, ale i stop, které pachatelé této trestné činnosti zanechávají na místě činu. Má seniorům přiblížit taktiku prokazování úmyslu pachatele obohatit se tím, že osoby uvádějí v omyl.

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah pracovní zprávy: 50 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

Čírtková Ludmila a kol. Podvody, zpronevěry, machinace: (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním).
Armex, Praha. 1. vydání 2005, ISBN 80-86795-12-8.
Hejda Jan a kol.: Základy kriminalistiky a trestního práva: pro studium na VŠE Praha.
Vysoká škola ekonomická v Praze. Praha. 1. vydání. 2003. ISBN 80-245-0560-6
Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. Kriminalistika.
Beck. Praha. 2. přepracované a doplněné vydání. 2004. ISBN 80-7179-878-9
Porada, Viktor a kolektiv: Kriminalistika (úvod, technika, taktika).
Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 1. vydání. 2007. ISBN 978-80-7380-038-3.

Další zdroje:

Zákon č. 40 z roku 2009 Sb., Trestní zákoník

Využití osobní znalosti této problematiky a případné konzultace s pracovníky PČR správy hlavního města Prahy, kteří vedou naše další kroky a nemalou částí svých zkušeností dopomáhají k odhalování pachatelů.

Vedoucí bakalářské práce: doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.
FM VŠE Jindřichův Hradec

Datum zadání bakalářské práce: 9. března 2010

Datum odevzdání bakalářské práce: 31. března 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma

„Možnosti edukace seniorů v problematice podvodů páchaných na této sociální skupině“

jsem zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.
Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Praze dne 1. února 2011

……

Jan Brabec

Anotace

Možnosti edukace seniorů v problematice podvodů páchaných na této sociální skupině

Cíl mé práce spočívá v specifikacích majetkové trestné činnosti zaměřující se na seniory. Uvádím zde samotné rozdělení majetkové činnosti, způsoby zajišťování materiálních důkazů a také postupy orgánů činných v trestním řízení. Zaměřil jsem se i na charakteristiku seniora jako oběti trestného činu a na důvody, které činí seniory tak rozšířenou skupinou postiženou touto majetkovou trestnou činností. V praktické části uvádím skutečné příběhy obětí a výzkum, ve kterém mě zajímá míra informovanosti seniorů o daném problému a také zda se s podobnou trestnou činností již někdy setkali. Na závěr se snažím navrhnout možnosti edukačního materiálu, který by měl preventivní a informativní význam pro seniory.

The pensioners´s possibilities of education in the problems of fraud, committed on this social group.

The aim of this work was a specification of a law of property criminal offences aimed on the pensioners. It shows a simple partition of this type of crime offences, the manners of ensurance of material demonstrations as well as a consecution of law enforcement authorities. This work is focused on the characteristics of pensioners like victims of criminality and of course is focused on reasons why are the pensioners so extensive group afflicted with this one property criminal activity.
The practical part shows the real stories of victims and the research which is specialized on the rate of pensioners knowing about this problems. This reserach investigates if the pensioners have ever been met with this kind of criminal activity. At the end I suggested the possibilities of educational material, which could have a preventative and informative mening for the pensioners.

Poděkování:

Rád bych poděkoval váženému

doc. JUDr. Janu Hejdovi, Ph.D.

za konzultační pomoc při zpracování mé práce.

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ: **7**

ÚVOD **10**

1. DĚLENÍ MAJETKOVÉ TRESTNÉ ČINNOSTI **11**

2. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ **13**
2.1. Trestný čin a způsob jeho páchání 13
2.2. Podvod § 209 Trestního zákoníku 16
2.2.1. Podvodná jednání 17
2.3. Zpronevěra § 206 Trestního zákoníku 17

3. OBĚŤ **19**
3.1. Senior, změny ve stáří 19
3.2. Viktimizace 21
3.3. Dopady trestného činu na oběť a faktory dopadu 22

4. ZPŮSOBY ZAJIŠŤOVÁNÍ MATERIÁLNÍCH DŮKAZŮ **25**
4.1. Stopy 25
4.1.1. Druhy stop 26
4.1.2. Význam stop 27
4.2. Kriminalistické metody 28

5. POSTUP ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ **31**
5.1. Ohledání místa činu 31
5.2. Výslech 33
5.2.1. Výslech, jeho postup a dokumentace 33
5.2.2. Výslech svědků 34
5.3. Rekognice 34
5.3.1. Příprava, průběh a její dokumentace 35
5.4. Předání věci 37

6. PREVENTIVNÍ EDUKACE **38**
6.1. Příklady z praxe 41
6.2. Výzkum 44

6.2.1. Výzkumné šetření a jeho vyhodnocení šetření 45

ZÁVĚR 49

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ 50

PŘÍLOHY 52

Úvod

Úvodem mé bakalářské práce je třeba říci, že se nacházíme v době, kdy dochází k nárůstu případů, v nichž se obětí majetkové trestné činnosti stávají senioři. Mezi nejčastější trestné činy páchané na mnou vybrané sociální skupině, patří zejména trestný čin podvodu a trestný čin zpronevěry. Pachatelé této trestné činnosti využívají různých možností jak se vnutit do obydlí seniora, kde mají volné pole působnosti pro spáchání trestného činu. Nejčastěji k těmto případům dochází v době, kdy je většina osob z blízkého okolí obětí ve svém zaměstnání. Musím také podotknout, že v mnoha případech ani sami senioři netuší, že se stali obětí. Na tuto skutečnost přicházejí i po několika dnech. Nejzákladnější problém shledávám ve velmi malé informovanosti této sociální skupiny, která si v současné době nechce připustit, že i oni by se mohli stát obětí trestného činu.

Hlavním cílem mé bakalářské práce tedy je co nejlepším a nejjednodušším způsobem přiblížit široké veřejnosti způsob provedení trestného činu na vybrané sociální skupině, postup při zjištění, že se senior stal obětí trestného činu a postup orgánů činných v trestním řízení. V teoretické části této práce se věnuji pojmům jako je například majetková trestná činnost a její rozdělení, oběť, senior, viktimizace a dopady trestné činnosti na oběť. Praktická část přibližuje za pomoci případových studií způsoby spáchání trestného činu na vybrané sociální skupině. Případové studie jsem použil z vlastních zkušeností, se kterými jsem měl možnost, se setkat v praxi.

Závěr praktické části je věnován výzkumu mezi seniory, pomocí dotazníků, který zjišťuje míru informovanosti mezi seniory. Další nedílnou součástí této práce je edukační materiál, který společně s materiály Ministerstva vnitra, jež jsem ve své práci použil, by měl pomoci seniorům získat více informací nejen o tom jak se nestát obětí trestného činu, ale také jak se zachovat v případě, že se obětí stane.

1. Dělení majetkové trestné činnosti

Majetkovou trestnou činností se zabývá Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Tyto trestné činy najdeme v Hlavě V. – Trestné činy proti majetku.[1]

§ 205 Krádež

§ 206 Zpronevěra

§ 207 Neoprávněné užívání cizí věci

§ 208 Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru

§ 209 Podvod

§ 210 Pojistný podvod

§ 211 Úvěrový podvod

§ 212 Dotační podvod

§ 213 Provozování nepoctivých her a sázek

§ 214 Podílnictví

§ 215 Podílnictví z nedbalosti

§ 216 Legalizace výnosů z trestné činnosti

§ 217 Legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti

§ 218 Lichva

§ 219 Zatajení věci

§ 220 Porušení povinnosti při správě cizího majetku

§ 221 Porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti

[1] Nový trestní zákoník, trestní řád, přestupky. Praha: C.H.Berg, 2009, s. 43

§ 222 Poškození věřitele

§ 223 Zvýhodnění věřitele

§ 224 Způsobení úpadku

§ 225 Porušení povinnosti v insolvenčním řízení

§ 226 Pletichy v insolvenčním řízení

§ 227 Porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku

§ 228 Poškození cizí věci

§ 229 Zneužívání vlastnictví

§ 230 Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací

§ 231 Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat

§ 232 Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti

Pachatelé trestných činů páchaných na seniorech se převážné dopouštějí krádeže, podvodu, porušení domovní svobody nebo zpronevěry.

V práci se budu věnovat pouze trestnému činu podvodu (§ 209 Trestního zákoníku) a zpronevěry (§ 206 Trestního zákoníku).

2. Vymezení základních pojmů

2.1. Trestný čin a způsob jeho páchání

Trestní zákoník v § 13 charakterizuje trestný čin jako jednání, které je protiprávní, vykazuje znaky uvedené v zákoně a je třeba při něm úmyslného zavinění, aby byla možná trestní odpovědnost (zákon také stanovuje, kdy postačí zavinění z nedbalosti). Trestný čin se rozděluje na přečiny (všechny nedbalostní a úmyslné trestné činy, u kterých je stanovena horní hranice trestní sazby do 5 let), a zločiny (zvlášť závažné trestné činy, pro něž je stanovena horní hranice odnětí svobody více jak 10 let). Zavinění trestného činu může být spácháno buď úmyslně, nebo z nedbalosti. Úmyslný trestný čin je spáchán pachatelem tak, že byl porušen či ohrožen zájem způsobem popsaným v daném zákoně nebo pachatel věděl, že svým jednáním porušení či ohrožení způsobí. Trestný čin spáchaný z nedbalosti je takový čin, u kterého pachatel věděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ale doufal, že takové ohrožení či porušení nezpůsobí. Dále může být trestný čin spáchán z hrubé nedbalosti, kdy pachatelovo jednání svědčí o bezohlednosti k chráněným zájmům.

Trestním zákoníkem je také stanovena trestnost činu. Vymezení trestnosti je uvedeno v § 2 Trestního zákoníku a to tak, že čin je trestný pouze v případě, že byl spáchán v době, kdy byla jeho trestnost již zákonem dána. Posuzování trestného činu podle pozdějšího zákona se provádí pouze v případě, že je to výhodnější pro pachatele.

Příprava trestného činu je jednání, kdy dochází k vytváření podmínek, jeho organizování nebo pořizování si prostředků k jeho spáchání. Příprava trestného činu není trestná pouze v případě, že pachatel dobrovolně ukončí úkony vedoucí k jeho spáchání, nebo vzniklé nebezpečí odstraní a dobrovolně úmysl oznámí buď policejnímu orgánu, nebo státnímu zástupci.

Nezákonný je také pokus o trestný čin. Jedná se o jednání, které směřuje k dokonání činu a které pachatel spáchal v úmyslu trestný čin spáchat. Přesná definice je v § 21 Trestního zákoníku. Trestní odpovědnost je posuzována stejně jako dokonaný

trestný čin. Zaniknout může pouze v případě, že pachatel od svého jednání upustil (dobrovolně), vzniklé nebezpečí odstranil, anebo oznámil své jednání v době, kdy vzniklé nebezpečí mohlo být ještě odstraněno.[2]

Způsob páchání trestných činů se rozlišuje podle faktorů, které působí na jeho formování, a to na objektivní a subjektivní.

K objektivní stránce řadíme charakter předmětu trestného činu, vztah mezi předmětem útoku a pachatelem, anebo podmínky spáchání trestného činu. Mezi subjektivní faktory patří motiv a cíl spáchání trestného činu nebo zvyky, návyky a charakteristické zvláštnosti osobnosti.

Odborná literatura rozlišuje tři úrovně specifikace způsobu páchání:

- způsob páchání jednotlivého trestného činu
- způsob páchání trestných činů určitého druhu určitým pachatelem
- způsob páchání trestných činů určitého druhu

Způsob páchání trestné činnosti je definován jako specifikovaný systém operacionálních elementů trestné činnosti a činnosti s ní úzce spjaté. Způsob páchání trestného činu můžeme rozlišovat podle komponentů, které pak dělíme podle předmětové povahy (akty a věcné komponenty) a podle složitosti.

Způsob páchání trestného činu můžeme rozlišovat podle komponentů, které pak dělíme podle předmětové povahy (akty a věcné komponenty) a podle složitosti (somaticko-motorické akty, které se dělí na základní, komplexní a dílčí komponenty).

Autoři odborné literatury akty rozlišují na:

- somaticko-motorické akty (pohyby, držení těla nebo gestikulace)
- psychické akty (volba denní doby pro spáchání trestného činu, místo spáchání nebo výběr společníků).

[2] Nový trestní zákoník, trestní řád, přestupky. Praha: C.H.Berg, 2009, s. 4-5

Abychom mohli trestný čin rozpoznat, musí psychické akty navazovat na somatické-motorické.

Věcné komponenty jsou předměty, které pachatel použije (zbraně, dopravní prostředky nebo převleky). Nejrozšířenějším komponentem při páchání trestných činů jsou zbraně, které také způsobují výrazné stopy.

Komponenty dělené podle složitosti jsou:

- komplexní komponent – jedná se o soubor úkonů pachatele, které mají za cíl určitou část z trestného činu
- základní komponent – je to jednotlivý úkon pachatele, samostatný akt, který je uskutečněn v krátkém čase a na jednom místě.
- dílčí komponent – tvoří jej jednotlivý pohyb pachatele. Při podrobnějším zkoumání tohoto komponentu může dojít až k individuální identifikaci pachatele. Jelikož se jedná o nejcitlivější charakteristiky, které se zobrazí zřídka, dochází k identifikaci pachatele u ručního písma nebo u dalších speciálních dovedností.[3]

[3] Hejda, J.; a kol.: *Základy kriminalistiky: určeno pro studium na FM VŠE Praha*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003. s. 15

2.2. Podvod § 209 Trestního zákoníku

Podvodníci se vyskytují v každé době. Umějí se dokonale přizpůsobit situaci a vždy naleznou možnost, jak se podvodu dopustit.

Podvodníci jsou dokonalí ve svém vystupování a v jednání s lidmi. V dnešní společnosti se stále najde dostatek důvěřivých lidí, kteří podvodníkům naletí i přes důkladná varování jak příslušníků policie, tak i informace plynoucí z medií. Podle ustanovení v zákoně podvod spočívá v uvedení někoho v omyl vedoucí k obohacení sebe nebo někoho jiného, a tím tak dotyčnému způsobí škodu na majetku nikoli nepatrnou.[4]

V problematice, které se věnuje tato bakalářská práce, se pachatelé dopustí trestného činu (přečinu) podvodu dle ustanovení § 250 (§209) Trestního zákona tím, že pod lstivou záminkou jsou vpuštěni do obydlí sociální skupiny, v našem případě do obydlí seniorů. V okamžiku, kdy jsou pachatelé ať už vědomě, anebo nevědomě vpuštěni do obydlí seniorů, odlákají pozornost a využijí vhodného okamžiku ke spáchání trestného činu.

Podle M. Kloubka[5] se trestného činu podvodu mohou dopustit až 4 osoby s různým právním postavením, a to oběť, pachatel, osoba jednající v omylu a osoba, která získá neodůvodněný majetkový prospěch z dané situace.

[4] Nový trestní zákoník, trestní řád, přestupky. Praha: C.H.Berg, 2009, s. 44

[5] Čírtková, L.; Vitoušová, P.; a kol.: Pomoc a obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 99

2.2.1. Podvodná jednání

Podvodné jednání je takové jednání, kdy se pachatel snaží uvést někoho v omyl za účelem obohacení ať už svého, nebo osoby jemu blízké či jinak spřízněné.

V odborných publikacích jsou společné znaky těchto jednání definovány:

- jsou prováděna beze zbraně
- jejich cílem je osobní obohacení
- obě jednání jsou provedena uvedením určité osoby v omyl nebo využitím jejího omylu
- v případě úspěchu vzniká vysoká škoda

Dopouštění se podvodu může proběhnout několika způsoby[6] :

- lstí uvede oběť v omyl, kterého poté zneužije
- zneužije omylu oběti (oběť se v něm v té době nachází)
- při jednání s obětí úmyslně zamlčí některé skutečnosti, s pomocí kterých by rozhodování proběhlo jinak.

2.3. Zpronevěra § 206 Trestního zákoníku

Zákon zpronevěru popisuje jako přisvojení cizí věci nebo majetku, která byla dotyčnému svěřena, a tím způsobí škodu nikoliv nepatrnou s trestní sazbou odnětím svobody až na 2 roky, zákazem činnosti nebo propadnutím věci či jiné majetkové hodnoty. Stejně jako u krádeže je čin posuzován přísnějšími tresty v případě recidivy (6 měsíců – 3 roky) nebo vznikne-li škoda větší (1-5let).

[6] Čírtková, L.; Vitoušová, P.; a kol.: Pomoc a obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 98

I u zpronevěry, stejně jako u krádeže a všech trestných činů je pouhá příprava trestná.[7]

[7] Nový trestní zákoník, trestní řád, přestupky. Praha: C.H.Berg, 2009, s. 43

3. Oběť

3.1. Senior, změny ve stáří

Mezi jednu z nejvíce znevýhodňovaných skupin patří senioři, jejichž podíl v naší populaci rok od roku stoupá. Za stáří můžeme považovat věk od 60 let.

Stárnutí je individuální proces, který probíhá u každého člověka rozdílně.

Přesto můžeme popsat některé společné rysy, které jej charakterizují [8] :

- snížená schopnost adaptace
- snížení pružnosti cév a srdce
- úbytek svalové hmoty a vznik osteoporózy nebo dalších nemocí pohybového aparátu
- možnost ohrožení podvýživou ze sociálních důvodů
- zhoršení zraku, sluchu nebo i chuti
- snížená funkce ledvin

Změny, ke kterým dochází u stárnoucího člověka, můžeme také rozdělit do tří skupin [9] **:**

- psychické stáří – dochází zde ke změnám paměti, nedůvěřivosti, snížení sebedůvěry nebo ke zhoršení adaptace
- tělesné změny – dojde ke snížení výkonu a omezení pohybu. Zdravotní stav se mění rychleji než u mladších osob, u seniora je také větší pravděpodobnost zranění při úraze

[8] Holmerová, I.; Jurašková, B.; Zikmundová, K.: Vybrané kapitoly z gerontologie. 2.doplň.vyd.. Praha: Česká alzheimerovská společnost, 2003, s. 14

[9] Čírtková, L.; Vitoušová, P.; a kol.: Pomoc a obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 57

- sociální změny – největším problémem pro člověka zvyklého pracovat je nástup do penze. Tím se pro něj změní životní styl, dojde ke změně ve společenském životě, která vede až k osamělosti a finančním problémům.

Stáří můžeme rozdělit na jednotlivé etapy [10]:

- počínající stáří (60-74 let) tuto etapu můžeme také nazývat mladými seniory
- vlastní stáří (75-89 let) – staří senioři
- dlouhověkost (90 a více let) – velmi staří senioři

Představa většiny lidí, že staří lidé jsou nemohoucí, nemocní a nesoběstačtní, je mylná. Když se podíváme ve svém okolí, najdeme spoustu seniorů, kteří stále ještě chodí do zaměstnání nebo žijí aktivním životem.

Na druhé straně je pravdou, že právě ve stáří přicházejí nemoci a rozvojové poruchy častěji. V průběhu života dochází ke zvyšování tělesné hmotnosti, která po 70. věku života klesá. Svalová hmota se mění na tuk, a tím tak dochází ke snížení pohyblivosti člověka. Spolu se zhoršujícím se zrakem a sluchem se tak stává ze seniora snadná oběť. [11]

Oběťmi pachatelů majetkové trestné činnosti, s kterými jsem se setkal, jsou nejčastěji lidé se zdravotním handicapem, osamělí a důvěřiví lidé ve věku kolem 75 – 89 let. Pachatel je častokrát připraví o celoživotní úspory nebo cennosti, což může mít za následek jejich špatný psychický stav a poté následuje i zhoršení celkového zdravotního stavu. Tyto změny se tak odráží i v komunikaci s orgány činnými v trestním řízení, neboť oběti nechtějí nebo nemohou spolupracovat při vyšetřování trestného činu.

[10] Zavázalová, H.: Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie: učební text pro posluchače Lékařské fakulty UK v Plzni. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001

[11] Čírtková, L.; Vitoušová, P.; a kol.: Pomoc a obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007

3.2. Viktimizace

Viktimologie je odvětví kriminologie; vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů, jejich typologií a předpoklady stát se obětí trestního činu (předpoklady stát se obětí se nazývají viktimnost). Stejně tak se věnuje problematice obětí z hlediska jejich vyrovnávání se s činem, který na nich byl spáchán. Proces, kterým se člověk stává obětí trestného činu, se nazývá viktimizace. [12]

Viktimizace se dělí na fáze primární a sekundární. K primární viktimizaci dojde v okamžiku, kdy se člověk stane obětí trestného činu. Je s ní tedy spojena veškerá činnost spojená s trestným činem. K sekundární viktimizaci dochází až po trestném činu (nemusí však k ní vůbec dojít) a již nesouvisí s pachatelem a jeho konáním.

Vzniklá újma zahrnuje tzv. primární rány, což může být fyzická újma (lehkým zraněním počínaje a těžkým ublížením na zdraví či smrtí konče). Finanční újma (ztráta finanční hotovosti či majetku) nebo emociální újma. Emocionální újma může být nejhorší z těchto tří. Je těžko rozpoznatelná (může mít různé podoby), závisí na individualitě každého z nás, její následky mohou mít ničivé, těžko odstranitelné důsledky.

Trestný čin jako takový otřese základními životními hodnotami a může vyvolat ztrátu či prolomení dvou nejčastějších iluzí v běžném životě. Senior ztratí iluzi o dobrém světě, která vychází z potřeby bezpečí a jistoty, ztratí tím schopnost důvěřovat druhým a svět se mu zdá jako místo, kde se konají jen samé špatné věci. Druhá iluze, iluze kontroly, vychází z naší potřeby sebeprosazování a seberealizace. Tím se mu zdá veškeré snaží jako marné a zbytečné, má pocit, že veškeré plány a touhy nemají smysl, neboť nemůže ovlivnit běh těchto událostí.

Sekundární viktimizace začíná tehdy, když se do vyšetřovacích procedur dostane další nadbytečné zraňování oběti. Mezi zdroje této viktimizace můžeme zařadit v první řadě tisk a další média, orgány činné v trestním řízení, anebo přímo okolí oběti. Příčiny sekundární viktimizace se mohou dělit na strukturální, sociálně

[12] Viktimologie [cit. 28.8.2010] Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Viktimologie

psychologické a individuální. Strukturální příčina může vyplývat z formálních předpisů, kdy je senior při konfrontaci s pachatelem stále ještě traumatizován. Sociálně psychologickými příčinami mohou být falešné mýty a stereotypy o obětech, kdy většina lidí seniora jako oběť spíše očerňuje a soudí, že si za to může sám. Mezi individuální příčiny patří postoje a kognitivní schémata lidí, kteří s obětí přijdou do styku. Jádrem této příčiny může být kouzlení činem, kdy je oběť až na druhém místě, a veškerý zájem je o samotný trestný čin.

U obětí z řad seniorů dochází k sekundární viktimizaci velice často. Tito staří lidé hodně těžce nesou, že byl někdo schopen je podvést, anebo pod nekalou záminkou z nich vylákat peníze. Ve většině případů senioři absolvují výslechy a rekognice, a tak se byť ne přímo znovu setkávají s pachatelem.

Přesto mezi primární a sekundární viktimizací je zásadní rozdíl. Primární viktimizace je zcela pod kontrolou pachatele, sekundární lze předejít, a to vhodnou komunikací s obětí trestného činu a plně ji podporovat při způsobech vyrovnávání se s traumatem. [13]

3.3. Dopady trestného činu na oběť a faktory dopadu

Vědecký výzkum se v současné době převážně zaměřuje na zkoumání toho, jak se trestný čin promítne do chování a prožívání obětí v čase, a především také na popis vyskytujících se jevů. Měli bychom zjistit, na čem závisí míra ničivého dopadu trestného činu na oběť a také proč dopady stejného kriminálního činu v jednom případě znemožní oběti vrátit se do normálního života a v druhém proběhne přímo ukázkový průběh prožívání újmy s následným zhojením a návratem k běžné činnosti.

[13] Čírtková, L.; Vitoušová, P.; a kol.: Pomoc a obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007

U oběti trestného činu mohou nastat vážné psychické následky a jsou zcela závislé na její individualitě. Proto vznik posttraumatické stresové poruchy, jako dopadu na oběť trestného činu, závisí na třech důležitých faktorech.

- Previktimní osobnost – nejvíce zasaženi trestným činem bývají osoby, které se domnívají, že mají svůj život plně pod kontrolou a „jim se nemůže nic stát." S nastalou situací se lépe vyrovnají lidé, kteří mají více informací, než ti, které situace zaskočí nepřipravené. Informovanost mezi seniory i přes neustálé apely hlavně v médiích je velice nízká. Také proto se vysoké procento z nich těžce vyrovnává s následky trestného činu. Dalším důvodem může také být špatný zdravotní stav ještě před spácháním trestném činu.

- Okolnosti trestného činu – mezi okolnosti, které mají drtivý dopad na narušenou psychiku seniora, můžeme zařadit míru násilí použitého při trestném činu, míru ponížení a hlavně hodnocení vlastního chování a chování ostatních na místě činu. Nejvíce jsou zasaženi senioři tím, že pachatel ve většině případů vystupuje jako „seriózní" člověk a oni nemají šanci poznat, že se stávají obětí trestného činu.

- Reakce okolí – nejdůležitějším faktorem pro návrat oběti do všedního života bez dalších následků je nejbližší okolí a rodina. Při správném postupu se tento čas může zkrátit na minimum. Přesto vznikají případy, kdy nejbližší okolí přesně neví, jak se v daném případě zachovat. Nejčastějším chováním, které má katastrofické následky, je ignorování trestného činu jako faktu, snaha o co nejrychlejší zapomenutí a chovat se, jako by se nic nestalo, anebo považování oběti za nemocného člověka, kterého vyléčí klid, odpočívání a léky. Zde u seniorů hrají hlavní roli především potomci. Převážně na nich záleží, jak se v dané situaci zachovají a pomohou seniorovi se s nastalou událostí vyrovnat.

Vědecký výzkum se v současné době převážně zaměřuje na zkoumání toho, jak se trestný čin promítne do chování a prožívání obětí v čase, a především také na popis vyskytujících se jevů. [14]

[14] Čírtková, L.; Vitoušová, P.; a kol.: *Pomoc a obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007

4. Způsoby zajišťování materiálních důkazů

Pachatel po spáchání trestného činu zanechá na místě řadu materiálních stop. Tyto materiální důkazy na místě činu zajišťuje kriminalistický technik za pomoci kriminalistických metod. V následující části uvedu některé kriminalistické postupy, které policisté používají při vyšetřování trestného činu. Jsou důležité nejen pro získání stop, které vedou k zadržení pachatele, ale jsou potřebné i v trestním řízení.

4.1. Stopy

Velmi významnou roli nejen ve vědě, ale i v praxi zaujímají stopy a nauka o nich. Stopy jsou důležitým činitelem při samotném vyšetřování, ale i odhalování trestné činnosti. Jsou základním komponentem, ze kterého se vychází přímo při objasňování trestného činu. Stopy jako takové ukazují možný průběh dané události, činnost pachatele nebo dalších osob nebo možné použití nástrojů nebo prostředků. *Proces vzniku stop je tedy zákonitým výsledkem procesu odrazu události v prostředí.*[15] Aby bylo možné určitý odraz vlastností definovat jako kriminalistickou stopu, musí splňovat tři základní podmínky:

- musí být kriminalisticky relevantní
- musí existovat od svého vzniku alespoň do zjištění
- musí být zjistitelný současnými kriminalistickými metodami a prostředky. [16]

[15] Prof. JUDr. Ing. Porada, V., DrSc.: *Kriminalistika I.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995

[16] Hejda, J.; a kol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. 1.vyd. Praha: Oeconomica, 2007

4.1.1. Druhy stop

Kriminalistická věda stopy dělí na dva druhy – paměťové a materiální.

Paměťové stopy – přestože tyto stopy mají materiální povahu, jsou zásadně ovlivněny osobou a jejími vlastnostmi, která je má uložené ve své paměti. Můžeme je tedy také rozlišovat jako stopy hmatové, sluchové, zrakové, čichové nebo chuťové. Proto také mohou být nedostupné, pokud je daná osoba nechce nebo nemůže popsat a nenávratně se ztrácejí v případě její smrti. [17]

Materiální stopy [18] **–** materiální stopy se dělí podle druhu informace:

- Stopy, které nesou informace o vnější stavbě objektu (řadí se sem daktyloskopické stopy nebo balistické stopy apod.)
- Stopy, které nesou informace o vnitřní stavbě objektu, jako jsou stopy biologické, chemické nebo pachové.
- Stopy, které nesou informaci o funkčních a dynamických vlastnostech objektu, kam patří například stopy, jež nesou data o somatických vlastnostech pachatele, o způsobech jeho gestikulace nebo lokomoce apod.
- Stopy, jež mají sdruženou nebo kombinovanou informaci o znacích a vlastnostech objektů. Tento druh stop je víceméně seskupování výše uvedených druhů stop podle svých vlastností.

I přes výše uvedená dělení stop nelze přesně všechny stopy sepsat do jakéhosi seznamu a ten na místě činu používat nebo se jím řídit. Každý vyšetřovatel by se tak měl zaobírat všemi změnami, které lze považovat za stopy, a tím tak spět k úspěšnému objasnění dané události.

---

[17] Hejda, J.; a kol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. 1.vyd. Praha: Oeconomica, 2007

[18] Prof. JUDr. Ing. Porada V., DrSc.: *Kriminalistika I*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995

Při vyšetřování majetkové trestné činnosti páchané na vybrané sociální skupině jsou využívány oba druhy stop, kdy se ve většině případů velice dobře doplňují. V praxi to znamená, že pachatel, který po sobě sice nezanechal mnoho materiálních stop, byl zase výjimečný svými charakterovými vlastnostmi, jež utkvěly v paměti obětí.

4.1.2. Význam stop

Stopy jsou velmi významné v praxi hlavně tím, že si můžeme utvořit představu jednak o celkové situaci, ale i o jednotlivých detailech, za kterých došlo k vyšetřované události. Dále lze také vytvořit představy o fyzických či psychických vlastnostech pachatele nebo o zvláštních vlastnostech prostředků použitých při trestném činu. V neposlední řadě díky stopám můžeme identifikovat konkrétní předmět nebo jeho skupinovou příslušnost.[19] Výsledky těchto šetření se v praxi dělí podle způsobu jejich využití na technické nebo taktické hodnoty. Podle taktické hodnoty tak můžeme zjistit fyzické nebo psychické vlastnosti pachatele, nebo jeho dovednosti či znalosti. Technické hodnoty jsou použity v kriminalistické identifikaci.

Kriminalistická identifikace je definována jako *proces, během kterého se zjišťuje, kterým konkrétním objektem byla vytvořena konkrétní kriminalistická stopa. Jedná se o proces ztotožňování objektů podle kriminalistických stop a jiných zobrazení, ve kterém se hledá souvislost osoby nebo věci s kriminalisticky relevantní událostí.*[20]

[19] Prof. JUDr. Ing. Porada V., DrSc.: *Kriminalistika I*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995, s. 20-21.

[20] Hejda, J.; a kol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. 1.vydání. Praha: Oeconomica, 2007, s. 35

Porada[21] ve svém textu uvádí tři druhy objektů, se kterými se můžeme v tomto procesu setkat.

- Objekt identifikovaný (ztotožňovaný) – jedná se o objekty, které se odrazily, nebo se předpokládá, že se odrazily ve stopě či jiném odrazu, a tím pádem je nutné je prověřit.
- Objekt identifikující (ztotožňující) – ty objekty se odrážejí o vlastností identifikovaných objektů.
- Identifikační znaky – jedná se o vlastnosti ztotožňovaného objektu, které se odrazily ve stopě a které jsou využívány k identifikaci.

4.2. Kriminalistické metody

Kriminalistika jako věda používá určité nástroje poznání k vypracování určitých cílů. Těmto nástrojům se říká metody. Tyto metody se rozlišují na metody kriminalistické vědy a metody kriminalistické praktické činnosti. Budu se věnovat druhému tématu, což jsou metody kriminalistické praktické činnosti, kam patří metody vyhledávání, zajišťování a využívání stop či jiných důkazů. Metody můžeme dělit do tří základních skupin.

První skupinu tvoří základní metody, jako jsou například pozorování, popisování nebo měření. Přestože se tyto metody využívají i v kriminalistické vědě, v kriminalistické praktické činnosti mají zcela jiný cíl a často zde dochází k různým obměnám. Mezi nejpoužívanější metody, které patří do druhé skupiny, patří fyzikální a chemické metody. Třetí skupinou jsou specifické metody, které vznikly v kriminalistice, anebo se v ní převážně uplatňují. Nejvýznamnější metodou je metoda kriminalisticko-technického charakteru, která se používá k vyhledání,

[21] Prof. JUDr. Ing. Porada V., DrSc.: *Kriminalistika I*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995, s. 33 - 35

zajištění a zkoumání materiálních stop. Pomocí těchto metod dojde k vytvoření a využití strukturálních systémů, jako je například vyšetřovací verze, ohledání, výslech nebo rekognice. Všechny metody kriminalistické praktické činnosti musí být průkazné a jejich výsledek musí být ověřitelný i pomocí jiné metody.[22]

Nejčastěji používané metody při vyšetřování majetkové trestné činnosti páchané na seniorech jsou:

- Ohledání – *kriminalistická metoda, kterou se na základě bezprostředního pozorování zajišťuje, zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální situace nebo stav objektů, majících vztah k prověřované události, k jejímu poznání a získávání důkazů i dalších informací důležitých pro trestní řízení.*[23]

- Výslech - celý výslech a jeho výsledky musí být zdokumentovány písemnou formou (při složitějším výslechu může být i nahráván). Průběh výslechu můžeme rozčlenit do tří částí**:**

    - Úvod – v této úvodní části výslechu by měl vyslýchající prověřit totožnost vyslýchaného, poučit o právech a povinnostech a seznámit ho s předmětem výslechu. Zároveň si může vytvořit úsudek o vyslýchané osobě, zjistit její postoj k dané věci a také k výslechu jako takovému.

    - Monolog – do této druhé části výslech přechází plynule z úvodu a začne momentem, kdy vyslýchaný sám a spontánně vypoví o svém vztahu k předmětu věci. Smyslem této monologové části výslechu jsou postřehy vyslýchaného, které považuje za důležité. I když by se mělo jednat o monolog vyslýchaného, a přerušování jeho řeči by mělo být minimální, přesto může vyšetřovatel vyslýchaného vyzvat k bližšímu upřesnění některých skutečností, popřípadě k udání zdroje informací.

[22] Prof. JUDr. Ing. Porada V., DrSc.: *Kriminalistika I.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995, s. 13

[23] Hejda, J.; a kol.: *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. 1.vyd. Praha: Oeconomica, 2007

- Dialog – toto stádium přichází po ukončení spontánní výpovědi vyslýchaného, kdy doplňujícími otázkami vyšetřovatel zjišťuje další podrobnější informace o skutečnostech zjištěných při monologu nebo již známé skutečnosti ověřuje, doplňuje či konkretizuje.

- Rekognice – touto metodou rozumíme poznání věci či osoby, osobou poškozenou. U rekognice předmětů je poznávací osobou sám poškozený, který před samotným započetím rekognice veškeré předměty popíše podle poznávacích znaků. Tento popis je důležité zaznamenat prostřednictvím výslechu a náležitě zadokumentovat. Stejně tak musí být zadokumentován i popis osoby, která trestný čin spáchala, a podle toho se připravuje rekognice osoby. Jejími poznávacími znaky může být nejen vzhled, ale i další specifické vlastnosti, jako je chůze nebo držení těla. Přesto po celý průběh tohoto úkonu však musí být brána zřetel na práva podezřelého. [24]

[24] Hejda, J.; a kol.: *Základy kriminalistiky: určeno pro studium na FM VŠE Praha*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003.

5. Postup orgánů činných v trestním řízení

5.1. Ohledání místa činu

Základem pro řádné objasnění trestného činu je ohledání místa činu. Na místě činu se vždy nacházejí důležité stopy po činnosti, které svědčí jak o spáchání trestného činu, tak i o identitě pachatele. Vymezení ohledání místa činu a celého prostoru je pojato celkem široce. Musí se totiž brát také v potaz přístupová a ústupová cesta pachatele. Zde je velká pravděpodobnost, že právě na těchto místech si pachatel počínal méně opatrně než na místě činu samotném. Ohledání místa činu provádí kriminalistický technik.

V případě prvotního ohledání, jehož podstatu rozlišujeme podle posloupnosti, se jedná o první ohledání místa činu. Opakované ohledání může nastat v případě, že při prvotním ohledání nebyly nastaveny ideální podmínky, nebo vinou špatně provedeného ohledání. Zcela odlišný význam má ohledání doplňující, které by se nemělo zaměňovat s opakovaným. K tomuto ohledání se přistupuje v případě, že vstoupí ve známost existence nových částí či míst již ohledaných předmětů nebo tyto části nebyly přítomny při prvotním ohledání.

Pro dosažení požadovaného účinku ohledání musí být dodrženy základní zásady ohledání:

- Jediný zodpovědný vedoucí řídí celé ohledání

Celé ohledání probíhá za spolupráce celého týmu lidí, do které patří technik, policisté a někdy i specialista, přesto jsou všichni podřízeni jedné konkrétní osobě, která za celý průběh zodpovídá. Veškeré úkony spojené s ohledáním místa činu, které provádí jednotliví členové výjezdové skupiny, musí být díky této pověřené osobě v dokonalé součinnosti, aby všechny úkony navazovaly jeden na druhý. Tuto funkci zastává na místě činu vyšetřovatel.

- Ohledání je neodkladné
- Jelikož je předpoklad, že stopy na místě činu se mohou důsledkem času, povětrnostních podmínek nebo dalšími reakcemi rychle měnit, je důležité, aby bylo ohledání místa činu provedeno co nejrychleji po oznámení poškozeného. V některých případech se stane, že k ohlášení nedojde bezprostředně po spáchání trestného činu, přesto k ohledání místa činu dojde. Jelikož senioři žijí osamoceně, je velká pravděpodobnost, že se podaří zajistit neporušené stopy pachatele i po delší časové prodlevě.
- Ohledání je neopakovatelné

Jak jsem již uvedl, pro práci kriminalisty je neocenitelné perfektní provedení ohledání místa činu. Proto důkazy a stopy získané na místě činu při opakovaném ohledání mohou ztrácet na průkaznosti a své informační hodnotě. Samozřejmě sem nepatří opakované ohledání, které bylo pozastaveno ze závažných důvodů (např. nepřízeň počasí).

- Ohledání je nezastupitelné

Nezastupitelnost ohledání spočívá v sestavení výjezdové skupiny. Pro odborné a koordinované ohledání místa činu je nejideálnější případ, kdy je sestavena stálá výjezdová skupina tvořená technikem a vyšetřovatelem (v některých případech eventuálně expertem v daném oboru). Přesto můžeme mezi další účastníky ohledání místa činu zařadit i svědka, poškozeného nebo podezřelého.

Jestliže dojde k ohledání místa činu po delší době, musí kriminalistický technik zajistit kontrolní otisky domácích osob pro porovnání s otisky odebranými na místě činu. Veškerý průběh a výsledky ohledání místa činu musí policista zadokumentovat buď fotograficky, nebo v případě závažnějšího trestného činu i videokamerou. Vyšetřovatel tedy celý průběh ohledání místa činu zadokumentuje do

protokolu ohledání místa činu, k němuž je přiložena fotodokumentace, popřípadě videozáznam s náčrtkem místa činu.[25]

5.2. Výslech

5.2.1. Výslech, jeho postup a dokumentace

Výslech je jednou z kriminalistických metod, kterou se získávají informace pomocí výpovědi buď svědků přítomných na místě činu, nebo přímo pachatele trestného činu. Cíl výslechu je dán typem vyslýchané osoby, jiný je u výslechu obviněného, jiný u výslechu svědka trestného činu nebo přímo poškozeného.

Pro určení směřování výslechu a jeho následnou taktiku je nejdůležitější zjistit vztah vyslýchané osoby k vlastní výpovědi. Výsledkem výslechu je výpověď. Výpovědí rozumíme podání informací, ke kterému došlo v průběhu výslechu a které bylo řádně zadokumentováno podle platných právních předpisů. Zvláštní formou výslechu může být podání vysvětlení, což je sdělení neméně důležitých informací osobou, která byla příslušným orgánem vyzvána k podání vysvětlení podle platných právních předpisů a jsou taktéž zadokumentována.

V případě, že prvotní informace získané z podání vysvětlení jsou nedostačující, je nutné provést doplnění podání vysvětlení. Často se také stává, že sami senioři kontaktují policisty a doplní podání vysvětlení o nové důležité skutečnosti, jež byly při prvotním podání vysvětlení opomenuty.

[25] Hejda, J.; a kol.: *Základy kriminalistiky: určeno pro studium na FM VŠE Praha*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003

5.2.2. Výslech svědků

Zvláštnosti výslechu svědků spočívají především v motivech poškozených, kteří jsou zpravidla oznamovateli trestného činu, v konkrétních okolnostech případu a taktice a obsahovém zaměření výslechu. [26]

Výslech poškozeného seniora (svědka) se hlavně zaměřuje na objasnění situace, za které bylo spáchání trestného činu podvodu nebo zpronevěry zjištěno, a také na přesné určení a popis odcizených věcí. Vyšetřovatel tak zjistí počet pachatelů a jejich popis, kdy k podvodu (zpronevěře) došlo a také způsob jeho provedení. Mezi další informace získané výslechem patří i příchodové a odchodové trasy pachatele. Vyslýchaní senioři v mnoha případech také způsobenou škodu nadhodnocují a udávají vyšší hodnotu odcizených věcí. Zpravidla se to děje u šperků, ke kterým měli zvláštní citový vztah (například snubní prsten zesnulého manžela/manželky). Neméně důležitým zdrojem informací je výslech svědků, kteří mohli vidět pachatele pohybujícího se v okolí místa činu. Může se také jednat o svědky, u kterých se pachatel také pokusil spáchat trestný čin.

V případě zadržení pachatele se výslech seniora jako svědka většinou provádí při procesním úkonu rekognice za přítomnosti soudce jakožto neodkladný a neopakovatelný úkon.

5.3. Rekognice

U podvodů či zpronevěr, kterým se tato práce věnuje, dochází zpravidla k rekognici pachatele nebo věcí. Rekognicí rozumíme poznání věci či osoby, osobou poškozenou. U rekognice předmětů je poznávací osobou sám poškozený, který před samotným započetím rekognice veškeré předměty popíše podle poznávacích znaků. Tento popis je důležité zaznamenat prostřednictvím výslechu a náležitě zadokumentovat. Ve své praxi jsem se prozatím s rekognicí předmětu nesetkal. Pachatelé podvodů, anebo zpronevěr páchaných na seniorech totiž stihnou předměty nebo finanční hotovost zpronevěřit pro vlastní potřebu.

[26] Prof. JUDr. Ing. Porada V., DrSc.: *Kriminalistika I*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995, s. 82

Rekognice osoby se připravuje na základě zadokumentovaného popisu osoby, která trestný čin spáchala. Jejími poznávacími znaky může být nejen vzhled, ale i další specifické vlastnosti, jako je chůze nebo držení těla. Přesto po celý průběh tohoto úkonu však musí být brána zřetel na práva podezřelého. [27] V případě, že poznávající osoba patřící do vybrané sociální skupiny, tedy seniorů, je tato rekognice brána jako neodkladný neopakovatelný úkon, a to z důvodu vysokého věku oběti. U těchto osob je tento úkon prováděn za přítomnosti soudce, neboť je zde důvodná obava, že by mohlo dojít k úmrtí osoby a tento úkon by nemohl být opakován před soudem. Jelikož se jedná o staré osoby, které se zpravidla s těmito úkony setkávají poprvé, je nutné jim veškeré úkony důkladně vysvětlit a popsat. Senioři také v některých případech pachatele poznávají až podle jejich hlasu. Celá situace je pro ně tak stresujícím zážitkem, který má v některých případech za následek i náhlé zhoršení zdravotního stavu. Jedná se hlavně o situaci, kdy pachatele poznají a vybaví se jim zpět veškerá citová újma a ponížení, finanční stránka věci ustoupí do pozadí.

5.3.1. Příprava, průběh a její dokumentace

Přípravu rekognice můžeme rozdělit do tří základních pravidel:

- Popis předmětu nebo osoby, která má být ztotožněna – senior přesně popíše specifické znaky pachatele, kterých si všiml, a také přesný popis věcí, které mu byly odcizeny, popřípadě výši finančního hotovosti.
- Načasování rekognice – k rekognici dochází v co nejkratší době po zadržení pachatele. I tak ale ve většině případů senioři postupně zapomínají na specifické znaky pachatele. V některých případech se stane, že oběť zemře.
- Výběr přidávaných objektů – tímto pravidlem se rozumí to, že objekt, který vyšetřovatel ztotožňuje, by měl být ukázán mezi více než třemi dalšími

[27] Hejda, J.; a kol.: *Základy kriminalistiky: určeno pro studium na FM VŠE Praha*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003

objekty stejného druhu. V případě osob by si všechny osoby měly být podobné, měly by mít podobné obecné znaky.

Stejně jako má příprava svá pravidla i průběh celé rekognice se řídí postupem. Ztotožňované osoby (věci) jsou ukázány najednou, ne postupně. V případě, že se jedná o skupinu osob či věcí, které musí poškozený či svědek ztotožnit, činí se v jednotlivých skupinách a do každé skupiny se přiřazují vhodné předměty či osoby stejných charakteristických rysů. Tyto osoby či předměty jsou označeny čísly pro jejich přehlednost a ztotožňující osoba je poučena o svých právech a povinnostech daných platnými právními předpisy. Při tomto procesním úkonu vyšetřovatel s poznávající osobou provede nejprve výslech svědka, následně sepíše protokol o rekognici, kde zaznamená zejména, za jakých podmínek bude rekognice provedena (zdali jde o rekognici „In natura" příp. rekognice za pomoci fotodokumentace, osvětlení v místnosti, teplota v místnosti apod.). V případě, že se jedná o rekognici „In natura", je podstatné, aby zde byly zapsány všechny osoby, jež se tohoto procesního úkonu účastní. Kriminalistický technik pořídí fotodokumentaci, která se poté přiloží do spisu. Po sepsání těchto protokolů a zadokumentování všech poznávaných osob proběhne samotný úkon rekognice, kdy svědek má časově neomezenou možnost prohlédnout si poznávané osoby a určit pachatele. V okamžiku, kdy poškozený určí pachatele trestného činu, je jeho výsledek zaznamenán do protokolu o rekognici. Vyšetřovatel shromážděné materiály a listinné důkazy založí ke spisu pro další využití.[28]

[28] Hejd,a J.; a kol.: *Základy kriminalistiky: určeno pro studium na FM VŠE Praha*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003.

5.4. Předání věci

Na základě zjištěných informací je pachateli vyšetřovatelem sděleno obvinění dle ustanovení § 160/1 trestního řádu. A celá věc je postoupena obvodnímu státnímu zastupitelství, s návrhem na podání obžaloby k dalším úkonům v kompetenci státního zastupitelství. Součástí návrhu na podání obžaloby je i seznam navrhovaných důkazů dle § 166 odst. 3, trestního řádu. [29]

K podání obžaloby dojde tehdy, když výsledky vyšetřování jsou dostatečné pro postavení obviněného před soud. Obžalobu podává státní zástupce spolu se spisy a jejich přílohami. Poté dochází k soudnímu řízení, kterému jsou přítomni jak obžalovaní, tak i svědci (poškození). V mnoha případech se ale stává, že senioři se k soudu odmítají dostavit buď ze zdravotních důvodů, nebo se celou záležitostí již nechtějí dál zaobírat. Někdy se také stane, že než celé trestní řízení dospěje k soudu, senior jako svědek zemře.

[29] *Trestní předpisy, Přestupky*. Ostrava: Sagit, 2007, s. 145

6. Preventivní edukace

Jelikož senioři patří ke skupině osob nejvíce ohrožené majetkovou trestnou činností, je informovanost a edukace o možném nebezpečí velice důležitá. Podle výzkumu z posledních let je patrné, že si pamatujeme:

- 10 % co slyšíme,
- 15 % co vidíme,
- 20 % co současně vidíme a slyšíme,
- 40 % o čem diskutujeme,
- 80 % co přímo zažijeme a děláme,
- 90 % co se pokoušíme naučit druhé.

Tato čísla platí u seniorů dvojnásobně. Mají své stereotypy, které nechtějí měnit, a také proces učení je jiný než u mladší generace. Nové věci se hůře osvojují, krátkodobá paměť funguje méně a dlouhodobá ukládá jen vybrané věci. Dochází ke zhoršení mechanické paměti, a tak je potřeba se zaměřit na logicko-smyslovou paměť. Edukační obsah je nutné sestavit tak, aby respektoval potřeby seniorů a hlavně aby vycházel vstříc jejich volnému času.

Autorky uvádějí některé zásady při vzdělávání seniorů, já jsem podle nich sestavil body, jak by se tyto zásady daly použít.[30]

1. Je třeba používat jiného tempa a stylu než při výuce či školení osob v produktivním věku.
2. Výuku je dobré směřovat na vhodnou denní dobu. Tedy na čas buď dopoledne, kdy většina seniorů má volný čas, anebo na odpoledne, zde by ale měl být na zřeteli jejich bezpečný návrat domů.

[30] Klevetová, D.; Dlabalová, I.: *Motivační prvky při práci se seniory.* 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2008

3. Je třeba mít k dispozici přehledné a názorné informace sepsané větší velikostí písma, neboť i samolepky a letáky jsou velice důležité v edukaci seniorů.
4. Seminář či školení je vhodné rozdělit do několika bloků, neboť schopnost přijímat nové informace je u seniora již velice omezena.
5. Je možné pracovat s jejich zkušenostmi a zážitky a také podávat rady, které jsou schopni využít s ohledem na jich zdravotní stav.
6. Informace, které jsou pro člověka v produktivním věku pochopitelné, nemusí být pochopitelné pro seniora. Je tedy nutné jim vše důkladně a trpělivě vysvětlit a ujistit se, že nám rozumí.
7. Přednášky je nutné opakovat. Pokud možno se stejným tematickým zaměřením. Pokud to možné není, je třeba se věnovat pouze jednomu hlavnímu tématu.
8. Všechny informace by si měl senior možnost odnést domů. Nemůžeme po něm chtít učit se nazpaměť. Pouze neustálým opakováním a upozorňováním buď odborníky, nebo členy rodiny lze dojít k uložení informací do dlouhodobé paměti.
9. Důležité je, aby senior pochopil, že obětí trestného činu se může stát opravdu každý, tedy i on. A že vše, co dělá, k něčemu vede.

Jeden z projektů, který se věnuje informovanosti seniorů, je projekt Policie ČR „Senioři sobě“. Je postaven na principech aktivní spolupráce seniorů s představiteli nejen Policie ČR, ale i měst a obcí. Jeho cílem je školit speciální „kurýry prevence“ buď z řad seniorů, nebo jim blízkých. Tím se tak zvyšuje aktivita a dobrovolnost seniorů, kteří o problematice informují své blízké nebo známé a hlavně sami sebe.

Jak by se měli senioři chránit před podvodem? Předně by měli dodržovat určité zásady, které jsou také zařazeny do výše uvedeného projektu (příloha č. 4 a č. 5).

1. Mít na zřeteli, že existují podvodníci, kteří se snaží pod různými záminkami dostat do bytu seniora a pod různými záminkami z nich vylákat peníze, nebo je o ně okrást.
2. Senior by neměl důvěřovat cizím lidem a ty si pouštět do svého bytu.
3. Mít byt zabezpečen bezpečnostními dveřmi s řetízkem a kukátkem tak, aby senior vždy věděl, kdo zvoní, a díky řetízku dveře jen pootevřít.
4. Vždy si nechat předložit průkaz zaměstnance společnosti, pokud i tak má určité pochybnosti, trvat na tom, že o danou službu nemá zájem.
5. Pro co nejrychlejší přivolání pomoci mít důležitá telefonní čísla na viditelném místě (policie, hasiči, lékař).

Když už se senior obětí trestného činu stane, měl by mít na paměti také několik cenných rad, jak se v dané situaci zachovat:

1. Spáchání trestného činu ihned po zjištění ohlásit buď telefonicky, nebo osobně na služebně Policie ČR. Nebát se si přiznat, že podvodníkovi uvěřil.
2. Snažit se nenarušit stopy, které pachatel v bytě zanechal. Vybavit si místa, kterých se pachatel dotýkal nebo kde se pohyboval, a na ně nesahat, věci, které nám zanechal nevyhazovat (většinou se jedná o vizitky, faktury, účtenky apod.). Vyčkat do příjezdu kriminalistického technika a policistů.
3. Dát vyšetřujícímu policistovi co nejpodrobnější popis pachatele a zcizených věcí.

I přes tyto informace, přednášky a semináře je informovanost seniorů o problematice páchaných podvodů malá. Uvedu příklady z praxe, se kterými jsem se osobně setkal.[31]

6.1. Příklady z praxe

1. **Paní Marie (79)** žije v rozlehlém bytě činžovního domu zcela sama. Její zdravotní stav před spácháním trestného činu byl zcela odpovídající jejímu věku – špatně se pohybuje a léčí se s nemocným srdcem. I přes neustálá varování svého syna a informace získané z médií v létě r. 2008 otevřela neznámému muži, který ji požádal o možnost prověření stavu zdiva v jejím bytě. *„Dopoledne někdo zvonil, a tak jsem šla otevřít. Stál tam dělník, který se slušně představil a požádal mě o vpuštění do bytu.“* Jelikož se v domě, kde paní Marie bydlela, právě prováděla celková rekonstrukce, nepojala podezření a tohoto muže do svého bytu pustila. Po zevrubném projití bytu ji „stavební dělník“ následně požádal, aby odešla do vedlejšího pokoje a tam paličkou na maso klepala na zeď, zatímco on bude studovat stav zdí. *„Vůbec mi nepřišlo divné a podezřelé, že zatímco on je v obývacím pokoji sám, já v ložnici klepu na zeď paličkou na maso*“. S jeho odchodem se jí z bytu ztratila téměř celá hotovost a veškeré cennosti. Na to, že chybí peníze a šperky přišla až odpoledne, kdy si všimla, že má pootevřenou zásuvku s uloženými šperky. *„Nejvíc asi postrádám snubní prstem po manželovi, kde bylo vyryto datum našeho sňatku. O peníze mi ani tak nejde. Tohle byla jedna z mála památek na něj, která mi zůstala.“* Celou situaci ihned telefonicky ohlásila na linku 158. Vše také oznámila svému synovi, který se do bytu okamžitě dostavil. Teprve po jeho příchodu na ni celá situace dolehla a paní se zhroutila.

[31] [cit. 29.1.2011] Dostupné z: http://www.policie.cz/clanek/seniori-sobe-627170.aspx

S hlídkou policie, jež následně dorazila na místo, nebyla již schopna komunikovat a veškerý kontakt s policisty a kriminalistickým technikem prováděl její syn.

Její celá výpověď situace tak byla zaznamenána až při podání vysvětlení na služebně Policie ČR. *„Až zde jsem se dozvěděla, že nejsem jediná podvedená a že pachatel vystupuje velice věrohodně, že je těžké neuvěřit, že mluví pravdu.*" Podle slov paní Marie její syn velice těžce nesl, že se nechala podvést a přišla o rodinné šperky a o svou finanční hotovost. *„Syn se mi sice snažil pomoci, ale stejně jsem pořád v tom cítila nevyřčenou výčitku toho, jak jsem mohla být hloupá a naivní. Kdybych aspoň věděla, že se něco takového děje. Ale nikam se moc nedostanu, a z varování syna jsem si nic nedělala.*"

Na základě její výpovědi a výpovědi dalších poškozených byla zadržena osoba odpovídající popisu pachatele. Ten při následných procesních úkonech tuto trestnou činnost doznal. Bylo zjištěno, že v období 08/2008 – 06/2009 způsobil škodu za více než 500.000,-Kč. Svou vinu přiznal skoro v 99% případů, a byl dokonce schopen popsat jednotlivé markanty, kterých si všiml buď přímo na obětech, nebo v jejich bytech. Na dotaz, zda si na paní Marii a její zcizené věci pamatuje, odpověděl: *„Ale jo, pamatuju. Pani byla taková ochotná, ani jsem jí nemusel moc, vysvětlovat, co chci. Ukrad´jsem jí peníze a nějaký šperky, myslím, že tam byl i prsten. Za ten jsem dostal asi 4 stovky.*" Na návrh státního zástupce byl vzat do vazby z obavy, že by mohl v trestné činnosti pokračovat. Po 6 měsíčním vyšetřování byla celá věc uzavřena a předána obvodnímu soudu.

Paní Marie je v dnešní době v léčebně dlouhodobě nemocných. Od poslední návštěvy na služebně Policie ČR, kde dodatečně podala výše zmíněné podání vysvětlení, se její stav zhoršil. Nemůže se pohybovat bez cizí pomoci a srdečním problémům přitížil špatný psychický stav. Celého jednání u OS se tak nemohla zúčastnit. To, co se stalo s jejími šperky a penězi, se naštěstí nedozví.

2. **Pan Svatopluk (86)** žije ve společné domácnosti s manželkou. Stará se tak o chod celé domácnosti. Přesto informace o podvodech a zpronevěrách páchaných na starých lidech neměl do té doby žádné. *„Vůbec jsem netušil, že se u nás něco takového děje. Nenapadlo mě, že by se někdo mohl vydávat za obchodního zástupce, a tak se vloudit do našeho bytu.“* Pachatelé v tomto případě byli dva. Vystupovali jako zástupci telefonické společnosti a nabízeli její produkty za velmi výhodných podmínek. Měli dokonale sehraný plán. Jeden nabídkou odlákal pozornost oběti, a druhý tak měl možnost prohledat celý byt. Na to, že se panu Svatoplukovi ztratila hotovost, přišel ihned, jakmile odešli. *„Hned co odešli, mi došlo, že to bylo nějaký podezřelý. Tak jsme s manželkou šli zkontrolovat peníze a věci v místnosti, kde byl ten druhej chlap.“* Celou věc okamžitě ohlásil přímo na služebně Policie ČR. Policisté s ním sepsali trestní oznámení formou podání vysvětlení. Na místo činu byl vyslán technik k provedení ohledání. Na přístupu službu vykonávajících policistů si velice cenil jejich profesionality a lidskosti. *„Policisté mi vysvětlili, že nejsem první obětí těchto pachatelů. “ „Manželka se nervově zhroutila. Představa toho, že se nám ten dotyčný hrabal ve věcech, je pro ni nepřestavitelná.*

   Pachatelé byli dopadeni během následujících 24 hodin. Soused pana Svatopluka si všiml podezřelých osob, které zvoní na byty, a tak vše nahlásil na linku 158. K výslechu a rekognicím se dostavil bez manželky, ta odmítla. *„Manželka nevychází z domu, její zdravotní a psychický stav se zhoršil. “* Jeho přesný popis a identifikace pomohly policistům oba pachatele usvědčit z trestného činu. *„Hned jak jsem je uviděl, byl jsem si jist, že jsou to oni. Toto přesvědčení se mi potvrdilo potom, co jeden z nich promluvil.“* Oba pachatelé byli vzati na návrh státního zástupce do vazby. Celá věc byla předána obvodnímu soudu v Praze.

   Pan Svatopluk se od té doby snaží získávat informace o podobné trestné činnosti na různých seminářích a z internetu. *„Rozhodl jsem se, že pomohu tyto informace šířit dál. Vždyť řada mých přátel o této trestné činnosti neměla vůbec žádné tušení stejně jako já. A další zase nevěděli, jak se těmto podvodníkům bránit.“* Také se

zúčastnil projektu „Senioři sobě“ a své zkušenosti a informace se snaží předat dál mezi své blízké a známé.

6.2. Výzkum

Hlavní cílem tohoto výzkumu bylo zjistit míru informovanosti o podvodech páchaných seniorech v jejich řadách. Tímto výzkumem jsem se tak snažil najít způsob řešení pomoci seniorům bránit se podvodníkům. V případových studiích, které jsem uvedl dříve, je jedna oběť informována prostřednictvím syna, přesto aktuálnosti nepřiznává dostatečný význam. V druhém případě jsou oběti zcela neinformované. Svým výzkumem jsem se tak snažil zjistit míru informovanosti seniorů a také jejich možnosti zabezpečení před případnými riziky.

Celkem se šetření zúčastnilo kolem 300 osob. Hlavní cílovou skupinou dotazovaných byli senioři, „doplňkovou“ skupinou se staly osoby v produktivním věku. Dotazování probíhalo v září 2010 v Praze a okolí a na internetu, kde byl zveřejněn stejný dotazník (www.vyplnto.cz).

Pracovním postupem celého šetření bylo sestavení anonymního dotazníku pro seniory (viz Příloha č. 1). Dotazníky byly sestaveny podle mnou předem daných cílů šetření.

Mezi cíle šetření jsem si stanovil zjištění, kolik osob se stalo obětí trestného činu a jakého druhu trestný čin byl. U seniorů jsem dále zjišťoval, jaká preventivní opatření používají a zda se již stali obětí nebo do jaké míry se toho obávají. Dále mne také zajímalo, jak na tento problém nahlížejí osoby v produktivním věku jako blízcí rodinní členové seniorů a jak velký problém v rámci společnosti to je podle jejich mínění. Posledním cílem bylo zjistit, zda jsou obě skupiny dostatečně informováni a také jestli mají dost informací o celé problematice.

6.2.1. Výzkumné šetření a jeho vyhodnocení šetření

U seniorů bylo zaměření zejména na body:

1. **Pohlaví a místo bydliště dotazovaných**

   Největší počet dotazovaných seniorů byl z města, výzkumu se zúčastnilo přes 60% seniorů. Dotazník převážně vyplňovaly ženy, muži žádosti o vyplnění odmítli. Jednalo se hlavně o seniory, kteří žijí v bytě s partnerem nebo partnerkou. Uvádím zde graf (č. 1), ve kterém jsou znázorněny odpovědi seniorů, s kým sdílí svoji domácnost.

   Graf č. 1 Sdílení domácnosti seniorů

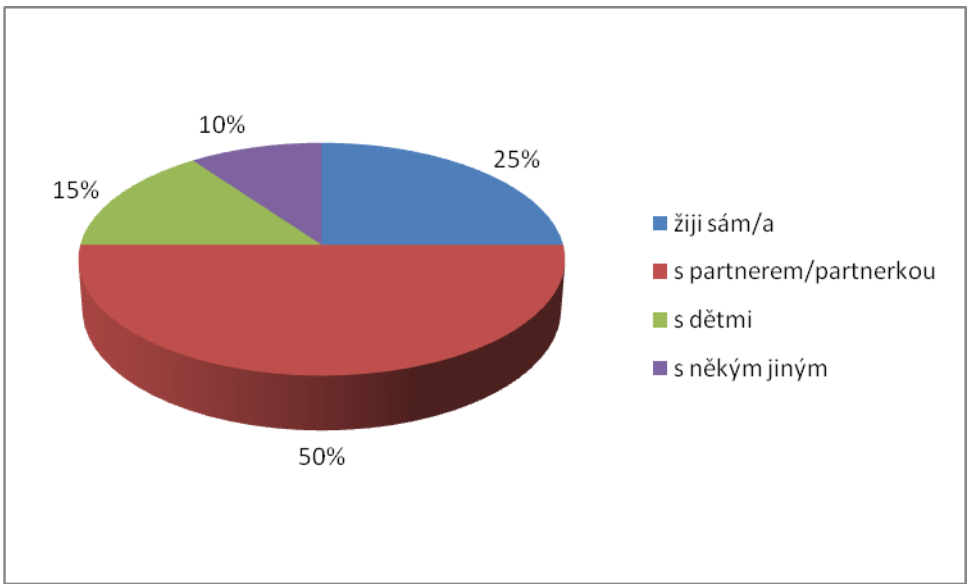

2. Obava z možného setkání se s podvodným jednáním

Zde výzkum ukázal, že většina dotazovaných zatím nemá vlastní zkušenost s tímto druhem trestné činnosti. Přesto se velká část respondentů obává, že i oni se stanou oběťmi. Následující odpovědi otázek týkajících se zabezpečení a prevence tomu odpovídaly. Z odpovědí seniorů (viz. graf č. 2), kteří se obětí trestného činu stali, vyplývá, že šlo hlavně o krádež a podvod, než o zpronevěru. Výše škody nejčastěji dosahovala 10.000,-Kč.

Graf č. 2 – Oběti trestného činu

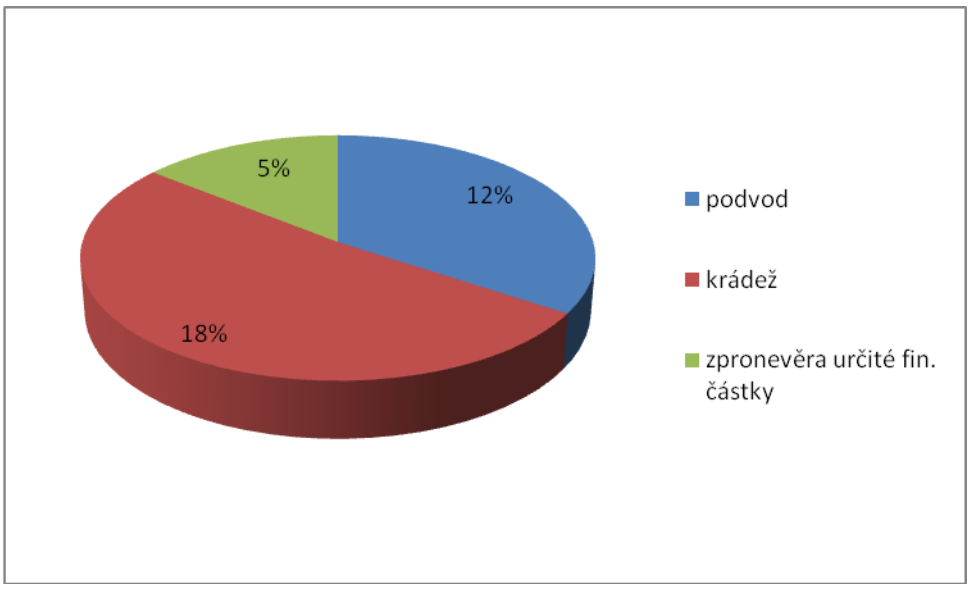

3. Míra zabezpečení sebe a svého majetku

Většina z dotazované skupiny seniorů uvedla, že preventivní opatření dodržují alespoň v základní míře. Ze získaných dat tak vyplývá, že senioři, kteří se stali obětí trestného činu, se poučili a již nezanedbávají preventivní opatření. A ti senioři, kteří mají svůj majetek zabezpečen a preventivním opatřením věnují důslednou péči, se trestnému činu buď „ubránili“ nebo zcela vyhnuli.

Graf č. 3 – Preventivní opatření

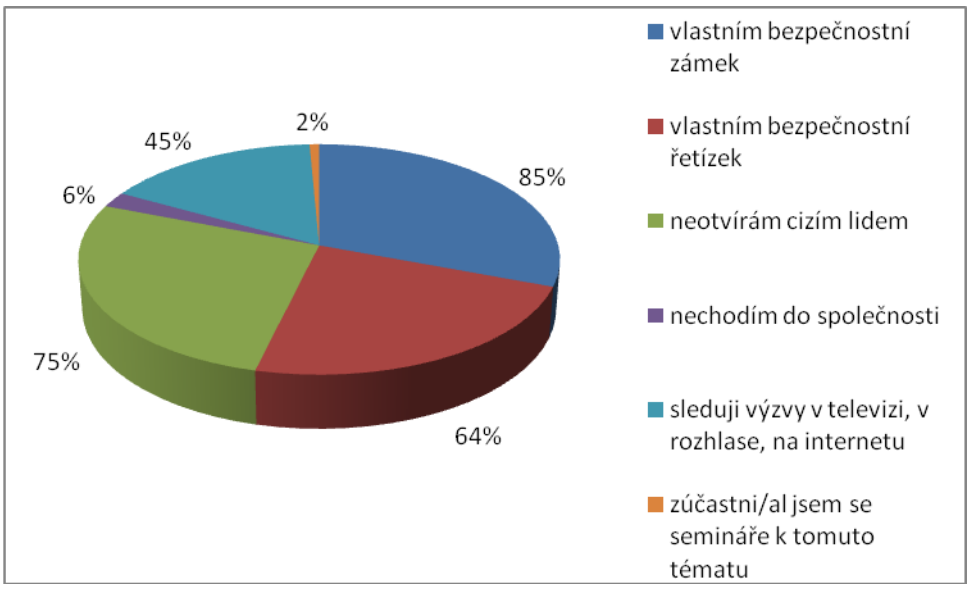

4. Prevence, možnosti osvětlení dané problematiky

Přestože si myslím, že v televizi a tisku je dostatek informací o pachatelích páchajících majetkovou trestnou činnost na seniorech, ve výzkumu většina dotazovaných uvedla, že by rádi informace získávali právě prostřednictvím těchto médií nebo účastí na přednáškách. Senioři projevili zájem účastnit se přednášek či seminářů, ale nevědí, jak se o nich dozvědět nebo jak se na ně přihlásit. Stále ale i tak je většina lidí přesvědčena, že jich se tento problém netýká a nic jim tak nehrozí. Samotnou účast na přednáškách uvedlo nízké procento dotázaných.

Graf č. 4 – Zájem o informace

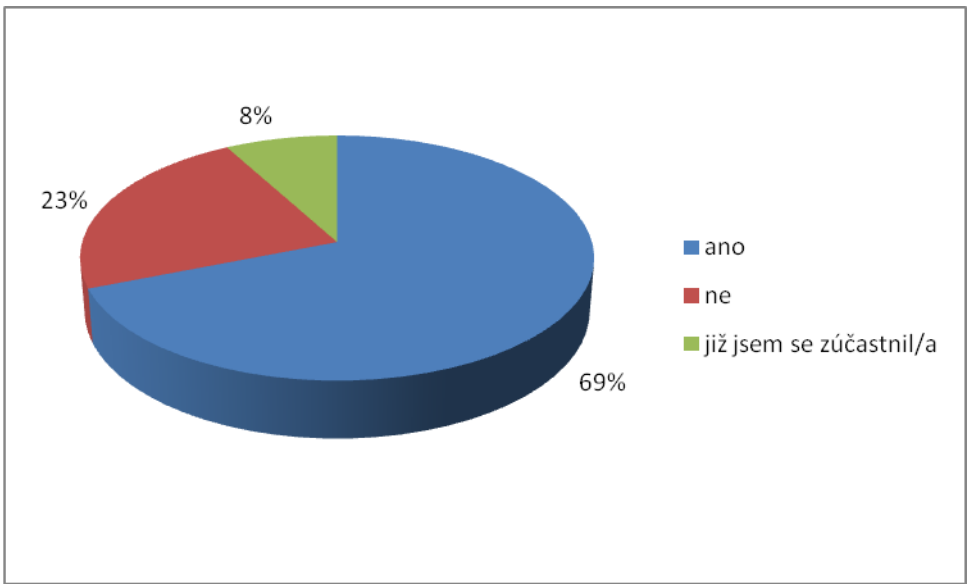

Závěr

Senioři patří do nejvíce ohrožené skupiny osob ohrožené majetkovou trestnou činností, která v poslední době významně narůstá. Trestní stíhání a následné potrestání pachatele by v tomto případě nemělo být prvořadým úkolem. Jedním z hlavních bodů řešení tohoto problému by měla být preventivní a informativní opatření zaměřená právě na seniory. Protože valná většina seniorů o tomto druhu majetkové trestné činnosti nemá žádné informace a touto problematikou se nezaobírá nebo nemají možnost se k informacím dostat. Možnou nápravu tak vidím ve větším počtu informačních projektů, letáků nebo dalších preventivních programů.

Přestože náš sociální systém je nastaven na plnění myšlenky solidarity a vstřícnosti k seniorům, policejní statistiky jsou důkazem, že obětí z těchto řad rok od roku přibývá, a naším úkolem by mělo být jejich snižování. Jeho nástroji by tak mohlo být právě vzdělávání a informování seniorů ve větší míře nejen ve městech, ale i na vesnicích.

Bakalářskou práci nazvanou „Možnosti edukace seniorů v problematice podvodů páchaných na této sociální skupině“ jsem chtěl popsat specifika majetkové trestné činnosti, zaměřující se na paragrafová znění trestného činu podvodu a trestného činu zpronevěry a způsoby zajišťování materiálních důkazů, navrhnout stručný edukační materiál orientující seniory jak se bránit majetkové trestné činnosti a také jak následně spolupracovat se zástupci Policie ČR. Tímto způsobem byly také zadány cíle práce.

Zpracovávání této práce mi rozšířilo znalosti jak o seniorech jako takových, tak i jejich viktimizaci. Získal jsem cenné informace, které bych rád využil v soukromém i profesním životě. Myslím, že pokud se rozšíří řady informovaných seniorů, případy majetkové trestné činnosti tak přestanou narůstat. Pomáhat a chránit je to hlavní.

Seznam použité literatury a zdrojů

Monografie

1) ČÍRTKOVÁ, L.: *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1. vyd. 1998. s. 69-75
2) ČÍRTKOVÁ, L.; a kol.: *Podvody, zpronevěry, machinace: (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním)* Praha: Armex, 2005. 1. vydání. 247 s. ISBN 80-86795-12-8
3) ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P.; a kol.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese.* Praha: Grada Publishing. 2007. 1. vydání. 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2
4) HEJDA, J.; a kol.: *Základy kriminalistiky: určeno pro studium na FM VŠE Praha.* Praha. Oeconomica. 2003. 1. vydání. 148 s. ISBN 80-245-0515-0
5) HOLMEROVÁ, I.; JURAŠKOVÁ, B.; ZIKMUNDOVÁ, K.: *Vybrané kapitoly z gerontologie.* Praha. Česká alzheimerovská společnost. 2003. 2. doplň. vydání. 88 s. ISBN 80-86541-12-6
6) KLEVETOVÁ,D.; DLABALOVÁ, I.: *Motivační prvky při práci se seniory.* Praha: Grada Publishing. 2008. 1. vydání. 102 s. ISBN 978-80-247-2169-9
7) KONRÁD, Z.: *Kriminalistické problémy vyšetřování trestných činů proti duševnímu vlastnictví.* Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR. 2004. 1. vydání. 93 s. ISBN 80-7251-153-X
8) KÖTHE, R.: *Kriminalistika.* Plzeň: Fraus. 2007. dopl. L. Kašpar, M. Machutová; překl. L. Šnajdrová; 1. vydání. 48 s. ISBN 978-80-7238-623-9
9) KUCHTA, J.; a kol.*: Kriminologie; 2. část.* Brno. Masarykova univerzita v Brně. 1993. 1. vydání. 101 s. ISBN 80-210-0681-1
10) KUCHTA J.; SCHELLE, K.: *Státní zastupitelství*. Zlín: Živa. 1994. 1 vydání. 235 s. ISBN 80-901745-3-1
11) MLEZIVA, E.: *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim.* Praha: Vyšehrad. 2000. 1. vydání. dosl. Miloslav Petrusek. 238 s. ISBN 80-7021-391-4.
12) PACOVSKÝ, V.: *Gerontologie*. 1981. nemá ISBN

13) Prof. JUDr. Ing. PORADA, V., DrSc.: *Kriminalistika I.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. 1995. ISBN 80-7067-451-2.

14) RYBÁŘ, M.; a kol.: *Kriminalistika: metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů: (vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult).* Plzeň: Nava. 2008. 1. vydání. 145 s. ISBN 978-80-7211-275-3

15) SÝKOROVÁ, D.; CHYTIL, O.: *Autonomie ve stáří: strategie jejího zachování.* Ostrava, Boskovice: Ostravská univerzita, Albert. 2004. 1. vydání. 323 s. ISBN 80-7326-026-3

16) TERYNGEL, J.: *Podnikání, hospodářské a majetkové trestné činy.* Praha. Prospektem. 1991. 1. vydání. 215 s. ISBN 80-85431-02-5

17) URBAN, M.; LÁTAL, I.; SPURNÝ, J.: *Jak se bránit zločinu: Jak bránit sebe, své fyzické a duševní vlastnictví před zločinem.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1994. 1. vydání. 91 s. ISBN 80-04-26581-2

18) ZAVÁZALOVÁ, H.: *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie: učební text pro posluchače Lékařské fakulty UK v Plzni.* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum. 2001. 97 s. ISBN 80-246-0326-8

Ostatní zdroje:

19) *Nový trestní zákoník, trestní řád, přestupky.* Praha: C. H. Berg, org. složka. 2009. ISBN 978-80-7400-144-4.

20) *Soudy a soudci: podle stavu k 14. 11. 2005*. Ostrava: Sagit. 2005. 192 s. ISBN 80-7208-522-0

21) *Trestní zákoník 2010*. Ostrava: Sagit. 2009. 256 s. ISBN 978-80-7208-736-5

Internetové zdroje:

22) (online). www.epravo.cz

23) (online). www.justice.cz

24) (online). http://cs.wikipedia.org

Přílohy

Příloha č. 1

Anonymní dotazník (pro seniory)

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Jan Brabec a jsem studentem 3. ročníku Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Téma mé bakalářské práce je *Vysvětlení problematiky podvodů páchaných na vybrané sociální skupině a navazující majetková trestná činnost.* Rád bych Vás požádal o spolupráci (vyplnění dotazníku). Dotazník je anonymní a informace získané z Vašich odpovědí, budou použity pouze ke zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Zkušenosti seniorů s trestným činem podvodu nebo krádeže a jejich informovanost o této problematice

1) **Jakého jste pohlaví?**
   a) žena
   b) muž

2) **Kde žijete?**
   a) ve městě
   b) na vesnici

3) **Kde bydlíte?**

a) v rodinném domě

b) v bytě

c) domy pro seniory nebo v domě s pečovatelskou službou?

d) jinde ……

4) **Sdílí s Vámi někdo domácnost?**

a) žiji sám/a

b) s partnerem nebo partnerkou

c) s dětmi

d) s někým jiným …….

5) **Stal/a jste se někdy obětí nebo svědkem krádeže, podvodu?**

a) ano

b) ne

6) **O jaký druh trestného činu se jednalo?**

a) podvod

b) krádež

c) zpronevěra určité finanční hotovosti

7) **Jak velká Vám vznikla finanční škoda?**

a) 5 000 – 10 000 Kč

b) nad 10 000 Kč

c) nad 50 000 Kč

d) nevím

8) Kde k trestnému činu došlo?

a) doma

b) na veřejnosti

c) někde jinde …….

9) Bojíte se, že byste se mohl/a stát (znovu) obětí krádeže, podvodu?

a) ano

b) ne

c) zatím jsem nad tím nepřemýšlel/a

10) Děláte něco pro svoji ochranu? Pokud ano, co?

a) vlastním bezpečnostní zámek

b) vlastním bezpečnostní řetízek

c) neotvírám cizím lidem

d) nechodím do společnosti

e) sleduji výzvy v televizi, rozhlase, internetu

f) zúčastnil/a jsem se semináře k tomuto tématu

g) další opatření: ……...

11) Prostřednictvím čeho byste upřednostňoval/a informovanost o problematice podvodů na seniorech?

a) tisku

b) televize

c) rozhlasu

d) přednášek

e) jiný způsob ……

12) Byl/a byste ochotna (ochoten) zúčastnit se přednášky či semináře osvětlující tuto problematiku?

a) Ano

b) Ne

c) Již jsem se zúčastnil ……..

Příloha č. 2

§ 209 – Podvod

(1) Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,

c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(6) Příprava je trestná.

Příloha č. 3

§ 206 - Zpronevěra

(1) Kdo si přisvojí cizí věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která mu byla svěřena, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,
c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo
d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,
a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo
b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(6) Příprava je trestná.

Příloha č. 4

Senioři sobě

Projekt zaměřený nejen na seniory.

Senioři patří k jedné z nejvíce ohrožených skupin osob zejména v souvislosti s majetkovou trestnou činností. Starší lidé, lidé se zdravotním handicapem, lidé důvěřiví, lidé žijící osamoceně a slabé ženy se často stávají obětí podvodníků a zlodějů, kteří se pod různými záminkami dostávají do jejich blízkosti a velmi často přímo do jejich obydlí. Podvodem nebo krádeží je připraví mnohdy o celoživotní úspory, někdy se setkáváme i s fyzickým napadením.

Formou informačních letáků, informací v regionálních i celostátních médií, besed a přednášek jsou senioři a další "ohrožené" osoby na tato nebezpečí upozorňováni, bohužel trestných činů páchaných na nich neubývá.

Projekt "Senioři sobě" je postaven na těchto principech:

- aktivní spolupráce samotných seniorů a dalších aktivních občanů s představiteli obcí, měst a Policie České republiky,
- speciální policejní proškolení na tzv. "kurýra prevence", který po absolvování policejního zaškolení oslovuje známé z okruhu seniorů a dalších "ohrožených" osob (osoby důvěřivé, se zdravotním handicapem, osamocené) ve svém okolí,
- dobrovolnost a aktivita seniorů ochránit sami sebe, svoje blízké nebo známé.

Projekt je realizován ve třech fázích:

- dvouhodinový seminář - získání informací a převzetí materiálů,
- realizace v terénu - distribuce materiálů a vyplňování anket,
- odevzdání a vyhodnocení anket, slavnostní poděkování "kurýrům prevence".

"Kurýři prevence" jsou pro svoji činnost vybaveni taškou s preventivně informačními materiály, které jim slouží k prezentaci rad a návodů. Některé materiály jsou určeny přímo pro oslovené občany. **Taška "kurýra prevence" obsahuje:**

- brožura "(Ne)bezpečný věk" - doporučení seniorům,
- samolepka "Neotvírej každému" - slouží k nalepení na vchodové dveře,
- DVD "(Ne)bezpečný věk" - 8 příběhů - rizikových situací pro seniory (k využití zejména pro seniorská centra a další organizace),
- reflexní samolepky - slouží k nalepení na kolo, hole, svrchní vrstvy oděvu, tašky, dveře aut a jiná místa.
- anketa - její vyplnění slouží Policii České republiky k získání důležitých informací pro správné zaměření preventivních aktivit, mapování rizikových faktorů a nastavení správných opatření.

Více preventivních rad a informacích zaměřených na seniory naleznete zde.

DVD "(Ne)bezpečný věk, ve spolupráci a za finanční podpory odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra, vyrobilo Pražské experimentální studio - Zdeněk Všelicha.

vytisknout e-mailem

Příloha č. 5

Podvody na seniorech

(NE) BEZPEČNÝ VĚK

Když víte, co vás může ohrozit, mátě větší šanci se bránit.

DOPORUČUJÍCÍ RADY PRO SENIORY

JAK SE CHRÁNIT PŘED OKRADENÍM

- Peníze, doklady i klíče noste v příruční uzavřené tašce nebo kabelce vždy odděleně. Berte si jen tolik peněz, kolik skutečně potřebujete.
- Peněženku uložte na dno nebo do spodní části kabelky nebo nákupní tašky.
- Kabelku nebo tašku přes rameno nenechávejte viset na zádech, ale mějte ji stále na očích a chraňte ji rukama na boku nebo na břiše.
- Kabelku nebo tašku nepokládejte v obchodech na police a nenechávejte ji v nákupním vozíku. Nikdy ji neodkládejte s oděvem v šatně kina, divadla, restaurace, ani v čekárně u lékaře či na úřadech.
- Vyhýbejte se návalům mnoha lidí, tlačenice nahrává zlodějům a okradení může proběhnout bez povšimnutí.
- Čtete-li si v dopravním prostředku MHD, mějte své příruční zavazadlo pořád pod kontrolou.
- Ve vlaku si vybírejte kupé, kde už sedí další cestující a nenechávejte svá zavazadla bez dozoru.
- Při výběru peněz z bankomatu si hlídejte soukromí. Dávejte pozor, jestli vás někdo nesleduje příliš zblízka. Vybírání z bankomatů uvnitř bank či spořitelen je spolehlivější. Na ulici vybírejte peníze za asistence někoho, koho znáte a důvěřujete mu.
- Nikdy se před nikým nechlubte svými úsporami nebo cennostmi, nepůjčujte cizím lidem peníze, neplaťte žádné zálohy podomním prodejcům.

JAK PŘEDCHÁZET RIZIKU PŘEPADENÍ

- Vyhýbejte se odlehlým, nepřehledným a neosvětleným místům. Choďte raději frekventovanějšími ulicemi.
- Kabelku nebo tašku noste v ruce či na rameni směrem od ulice, aby vám ji z vozovky nemohl někdo vytrhnout a ukrást.
- Chce-li vám někdo kabelku ukrást, nebraňte se za každou cenu. Zdraví, nebo dokonce život jsou cennější než peníze!
- Po chodníku choďte raději dále od vchodů domů, kde by mohl číhat případný pachatel a mohl by vás vtáhnout dovnitř.
- Při vstupování do domu se pozorně rozhlédněte a nevcházejte tam s někým neznámým. Také ve výtahu nejezděte s někým, koho neznáte. Radši počkejte na výtah prázdný.
- Nepřijímejte doprovod nabízený neznámými lidmi, i kdyby vypadali důvěryhodně. Ochota "pomocníka" může být jen záminkou k tomu, aby se dostal do vašeho bytu a tam vás okradl třeba i za použití násilí.
- Kdybyste měli pocit, že vás někdo sleduje, snažte se co nejrychleji dostat na místo, kde je

nějaký obchod nebo více lidí, mezi nimiž budete bezpečnější.

- Kdyby vás někdo napadl, křičte i tehdy, když v blízkosti nikoho nevidíte. Mohl by vás uslyšet někdo za rohem a přispěchat na pomoc.
- V případě nutnosti můžete pro svou ochranu použít sprej (deodorant, lak na vlasy nebo slzný plyn), který nosíte v tašce či kabelce. Pachatele tím překvapíte, možná i odradíte a sami tak získáte čas na přivolání pomoci. Spuštění vašeho osobního alarmu může útočníka vylekat a přimět ho k útěku.
- Snažte se vyhnout čekání na liduprázdné zastávce hromadné dopravy, především v časně ranních nebo pozdně večerních hodinách.
- V prázdné tramvaji nebo autobusu si sedejte co nejblíže k řidiči. Jeho blízkost může případného lupiče od zlého úmyslu odradit nebo vám v případě obtěžování či napadení řidič rychleji pomůže.

JAK SE VYHNOUT PODVODU

- Podvodníci využívají různé záminky a lsti, aby se dostali k vašim penězům. Chtějí vniknout do vašeho bytu, a pokud z vás nevylákají peníze přímo, ovládají řadu způsobů jak vás okrást.
- Nedůvěřujte neznámým lidem, nikoho cizího nevpouštějte do svého bytu.
- Nikdy hned neotvírejte dveře, nevíte-li, kdo je za nimi.
- Pořiďte si panoramatické kukátko, které vám umožní dobře si návštěvníka prohlédnout, Instalujte si na dveře bezpečnostní řetízek, který udrží dveře jen pootevřené. Některé věci tak můžete vyřídit bezpečněji.
- Zvoní-li opravář, pracovník úřadu či jiných služeb (odečet plynu apod.) nechte si předložit jeho služební průkaz, nebo ještě lépe zavolejte na úřad nebo instituci, na kterou se pracovník odvolává. V případě jakýchkoliv pochybností trvejte na tom, že o nabízenou službu nestojíte.
- Nepodléhejte lákavé vidině snadného zbohatnutí. Podomní nabídky výher v loterii nebo výhodných koupí odmítejte - v naprosté většině jde o podvod.
- Udržujte dobré vztahy se sousedy v domě. Napište si jejich telefonní čísla, v případě potřeby bývá jejich pomoc nejrychlejší.
- Důležitá telefonní čísla (policie, lékař, hasiči aj.) mějte viditelně blízko telefonu, abyste mohli co nejrychleji přivolat pomoc.
- Nepodvolujte se nátlaku ze strany rodinných příslušníků, natož cizích lidí, k podpisu závažných dokumentů např. k převedení bytu, domu nebo chaty nebo poskytnutí peněžních půjček. Vše si v klidu a pečlivě promyslete.
- Závažná rozhodnutí o vašem majetku konzultujte s právníkem, nechte si poradit od dalších věrohodných osob. Většina institucí a nevládních organizací, která poskytuje pomoc seniorům, nabízí i bezplatnou právní poradnu.

JAK ZABEZPEČIT MAJETEK

- Zamykejte vstupní dveře a zavírejte okna vždy, když opouštíte domácnost, i když jdete třeba jen na chvíli k sousedce nebo na krátký nákup. Pootevřená balkónová okna nebo větrací okénka jsou pro zloděje-bytaře velkým lákadlem. Venkovní, bytové i balkónové dveře v noci zamykejte, i když jste doma.
- Bezpečnost bytu zvýšíte instalací bezpečnostních dveří nebo různých mechanických zábranných prostředků jako jsou např. bezpečnostní štít a profilová cylindrická vložka, vrchní přídavný zámek, příčná a celoplošná dveřní závora, pojistka dveřních závěsů jako zábrana proti vysazení dveří.
- Okna lze opatřit různými typy mříží apod. Moderní technika nabízí také využití domácího videotelefonu s elektromechanickým ovládáním vstupních dveří (např. u rodinných domků, v

nové panelové výstavbě).

- Opouštíte-li byt nebo dům na delší čas (např. jedete na chatu nebo rekreaci), nezatahujte rolety a žaluzie, nevypínejte přívod elektřiny. Snažte se udržovat dojem, že jste stále přítomni. Vhodná je výpomoc mezi sousedy, mohou vám byt kontrolovat a pravidelně vybírat schránku.
- Můžete si pořídit elektronické spínací zařízení, které podle nastavení rozsvítí světla, zapne rozhlasový přijímač, televizi apod. Opět tak vytváříte zdání, že jste doma.
- Pro případ, že byste přesto byli vykradeni, je vhodné mít vyfotografovány cenné věci, sepsána výrobní čísla apod. Tyto informace pomohou policii v pátrání a usnadní vaše jednání s pojišťovnami při likvidaci pojistné události.
- Stejně postupujte i u zabezpečení rekreačních obydlí.
- Nezapomínejte zamykat svůj automobil. Můžete ho vybavit přídavným zařízením pro uzamčení řadící páky nebo volantu. Je možné si opatřit i elektronické alarmy či imobilizéry zapalování.